

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи Geo1-M20
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Географія
Качур Сніжна Юріївна

Керівник:

Гарбар В.В., старший викладач кафедри
географії та методики її викладання, кандидат
географічних наук

Рецензент:

Лісовський А. С., старший викладач кафедри
географії та методики її викладання, кандидат
географічних наук

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ.....	6
1.1. Теоретичні основи вивчення трудових ресурсів.....	6
1.2 Огляд методів дослідження.....	10
1.3. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	11
РОЗДІЛ 2 СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	18
2.1 Трудові ресурси Вінницької області як складова частина продуктивних сил суспільства.....	18
2.2 Природний та механічний рух населення.....	29
2.3 Особливості формування та розселення сільського та міського населення	40
2.4 Оцінка сучасного розміщення трудових ресурсів Вінницької області.....	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	54
3.1. Проблема підвищення ефективності використання трудових ресурсів.....	54
3.2. Регіональні організації працевлаштування.....	58
3.3. Раціональне використання трудових ресурсів в регіонах.....	60
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Комплексний розвиток продуктивних сил економічних районів є одним із ключових напрямів науково-дослідної та практичної діяльності держави і муніципалітетів з метою сприяння місцевому розвитку. Щоб гарантувати гідний рівень життя в умовах природних, матеріальних, земельних, фінансових ресурсів та поганого економічного становища, необхідно знайти найбільш раціональну форму організації виробництва та соціального сектору.

Теоретичні успіхи в різних темах розвитку та розподілу робочої сили завжди мали практичне значення і були задіяні. Це дослідження полягає у вивченні трудових ресурсів як фактору економічного розвитку, запровадженні принципів розподілу робочої сили та комплексного регіонального розвитку, регіоналізації, раціонального поділу праці на землю та її практичного впровадження в економічну та соціальну діяльність.

Теоретичні знання набувають практичного використання у господарській діяльності через розробку відповідної сучасним умовам економічної та соціальної політики. Це включає оцінку поточної економічної та соціальної ситуації та стосується тенденцій і механізмів майбутнього державного управління регіональним розвитком.

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що з появою ринкової економіки, на перший план виходять вимоги раціональної зайнятості населення в будь-якій сфері, галузі, що регулюється через ринок праці – чіткий механізм збалансування попиту та пропозиції для належної зайнятості.

Перехід до ринку та поява різних форм власності загострили проблеми зайнятості та ефективності використання наявних трудових ресурсів, а також додали нові, пов'язані з появою нових трудових відносин. Водночас проблеми використання робочого потенціалу в ринкових умовах недостатньо розвинені. Тому ряд аспектів цієї проблеми, що впливають із регіональної специфіки,

різноманітності управління та розвитку ринкових відносин, потребують подальшого дослідження.

Проблемам праці та трудових ресурсів в економічній літературі приділяється велика увага. Дослідження в цій галузі присвячені виявленню робочих місць у системі виробничих відносин, аналізу загальних моделей відтворення робочої сили, проблемам зайнятості, розподілу трудових ресурсів за галузями. Проблеми трудових ресурсів досліджували такі вчені, як: В.С. Венедіктов, І.М. Прибиткова, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.І. Римаренко, В.І. Олефір та інші.

Об'єктом дослідження є регіональний потенціал трудових ресурсів та особливості їх розміщення і використання на прикладі Вінницької області.

Предметом дослідження є сукупність економічних взаємовідносин з приводу особливостей розміщення і використання трудових ресурсів Вінницької області.

Метою роботи є виявити регіональні особливості розміщення населення Вінницької області, охарактеризувати потенціал трудових ресурсів.

Для досягнення зазначеної мети ми ставили перед собою наступні **завдання**:

1. Проаналізувати літературні джерела, наукові статті, статистичні довідники, картографічні роботи;
2. Охарактеризувати методи дослідження даної теми
3. Дослідити природний та механічний рух населення Вінницької області;
4. Проаналізувати трудові ресурси Вінниччини, зазначити регіональні особливості;

5. Розглянути шляхи підвищення використання трудових ресурсів досліджуваного регіону;

Практичне значення. Результати вивчення регіональних відмінностей природного приросту населення та характеристики трудових ресурсів (на прикладі Вінницької області) можуть бути використані у подальших геодемографічних дослідженнях області, а також при складанні програм регіональної демографічної політики та використовуватися для проведення аналогічних досліджень в інших регіонах України.

Наукова новизна. Комплексна характеристика трудових ресурсів Вінницької області, аналіз регіональних особливостей їх розміщення та функціонування дасть змогу сформулювати проблеми використання трудового потенціалу регіону та шляхи раціонального їхнього використання .

Апробація результатів роботи. Результати роботи доповідались та обговорювались на конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2020р.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 78 сторінках машинописного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 72 найменування.

ВИСНОВКИ

В результаті наших наукових досліджень, ми дійшли до наступних висновків.

Населення – це стійка й само відтворювальна множина людей, що має свій своєрідний природно-історичний розвиток і являє собою головну складову суспільства. Процеси народження, старіння, смертності, зміни генерацій – у демографії звуться природним рухом населення. На відміну від нього – міграція називається механічним рухом населення.

Розглянувши природний рух населення за 2001– 2021 роки, бачимо, що показники народжуваності з кожним роком зменшуються, а смертності – збільшуються. Так, у 2002 році кількість народжуваних і померлих, відповідно, становила 15077 та 29378 осіб. Якщо взяти до уваги 2010 рік, то ситуація дещо покращилась і ці дані становили 17508 осіб – народжуваність та 26528 осіб – смертність. Наступними роками кількість населення почало зменшуватись і вже станом на 2020 рік народжуваність знизилась до 11486 осіб, а смертність сягнула до 25379 осіб. Стає зрозумілим, що природний приріст населення Вінницької області є від’ємним. На цей стан впливає ряд факторів, зокрема, історичних, соціальних, економічних. Найбільш загрозливим є те, що показник природного приросту з кожним роком зменшується. Смертність на Вінниччині перевищує народжуваність, отже можна говорити про присутність явищ «депопуляція» та «старіння населення». Частка людей похилого віку збільшується, а народжуваність зменшується, причиною чого, також, є європейська модель сім’ї. Адже останніми роками число людей, які мають 2 та більше дитини помітно скорочується. Для молодих людей перспективнішою є побудова кар’єри. І саме цей фактор є одним із головних у механічному русі населення області. Спостерігається від’ємний показник міграційного приросту, що свідчить про переважання еміграції над імміграцією. В пошуках вищої заробітної плати,

вінничани змушені покидати країну, що негативним чином впливає на демографічну ситуацію.

Досить поширеним явищем в районах Вінницької області є трудова міграція та освітня міграція. Частина населення прагне знайти роботу чи кращу заробітну плату, тому переміщується або в інші області країни, або взагалі покидає її межі. Молодь області також тимчасово змінює своє постійне місце проживання через, те що вступає до навчальних закладів, що знаходяться в інших регіонах країни. Але позитивним моментом освітньої міграції є те, що абітурієнти з інших областей вступають до вишів Вінницької області, збільшуючи населення регіону.

Складна ситуація з природним та механічним приростом населення свідчить про демографічну кризу області. Наслідком цього є брак трудових ресурсів. Незважаючи на те, що загальний показник зайнятого населення Вінницької області за 2018 рік становив 66,2 % , що є досить непоганим показником, проблеми із забезпеченістю трудовими ресурсами все ж таки існують. Особливо це стосується сільського господарства, що є основою господарського комплексу Вінниччини. В даній сфері необхідно вжити заходів для її покращення та стабілізації роботи підприємств.

Дослідження населення та трудових ресурсів області виявило негативні тенденції до зміни чисельності складу населення та забезпеченості трудовими ресурсами. Для нормального функціонування економіки необхідне впровадження засобів для стабілізації та покращення даних явищ. Адже жодне підприємство не зможе злагоджено працювати, якщо не буде достатня кількість кваліфікованих робітників та населення, яке виступає в якості споживачів.

Виявлені відмінності в складі населення та структурі трудових ресурсів регіону потребує відповідної державної та регіональної політики щодо зайнятості населення, створення нових робочих місць відповідно до цих

структурних особливостей. Урахування географічних аспектів працересурсної ситуації, а також тенденцій її розвитку дозволить підвищити ефективність заходів регулювання ринку праці, що в подальшому сприятиме підвищенню рівня життя населення та забезпечить економічне зростання регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астахова О.В. Державна політика на ринку праці: історичний аспект / О.В. Астахова // Ринок праці та зайнятість населення. - 2010. - №3.- с.16-19.
2. Бажан І. Вдосконалення державного організаційно-економічного механізму регулювання трудового потенціалу населення України // Україна: аспекти праці. – 2005 – № 4 – С. 13–18.
3. Бажан І. Трудовий потенціал України: формування та використання: моногр. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 144 с.
4. Бажан І. Організаційно-економічний механізм державного регулювання ефективного використання трудового потенціалу України . Київ: НДЕІ, 2004. 20 с.
5. Байдак І. І. Управління трудовими ресурсами: проблеми і перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи” (Дніпропетровськ, 02–04 березня 2016 р.) / І. І. Байдак, І. А. Застава. – Дніпропетровськ : Стандарт (ПП Бойко В. В.), 2016. – С. 11, 12.
6. Безуглий В.В, С.В.Козинець Регіональна економічна і соціальна географія світу. Київ, 2007 р. – 69 с.
7. Бербенець О. В. Основні тенденції та наслідки міжнародної трудової міграції / О. В. Бербенець // Агросвіт. – 2015. – № 15. – С. 26–29.
8. Богиня Д.П. Трудовий потенціал України: національно-демографічний аспект // Матер. наук. конф. «Трудовий потенціал України». – Луцьк, 1992. – С. 135-136.
9. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: навч. посібник. - К.: Знання - Прес, 2000. - 313 с.
10. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-економічні відносини: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літ-ри, 2004. - 440 с.

11. Васильченко В. С. Управління трудовим потенціалом: навч. посібн. / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
12. Вишнеvsька А.П. Сучасна міжнародна трудова міграція та державна міграційна політика. - статистика України. - 2008, № 2 - 91с.
13. Геврик Є.О. Охорона праці: Навчальний посібник. - К.: Ельга: Ніка-Центр, 2003, - 180с.
14. Географічна енциклопедія України: В 3-х т./ Редкол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. – К.: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1989. – Т. 1: А – Ж. — 416 с.
15. Головань В. Соціально-економічні фактори формування та ефективного використання трудових ресурсів на підприємствах сільського господарства / В. Головань // Україна: Аспекти праці. – 2006. – №8. – С. 9-14.
16. Грішанова О.А. Економіка праці та соціально трудові відносини: підручник. - К.: Знання, 2006.-390с.
17. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посібник / І. Гудзеляк. – Л.: Вид.центр. ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
18. Довжук Б.С. Перспективи діяльності державної служби зайнятості/ Б.С. Довжук // Ринок праці та зайнятість населення. - 2010. -№1. - С. 9-11.
19. Ескеров Б.М. Регіональні аспекти відтворення трудових ресурсів. – М., 1990. – 141с.
20. Журба О.В. Поняття та суть праці за кордоном та сучасні українські трудові міграції // Форум права. - 2008. - 130с.
21. Заглинський А.О. Проблеми розвитку ринкових відносин у сфері зайнятості трудових ресурсів. – Рівне, 2002. – 399 с.
22. Замора О.І. Основні тенденції формування і використання трудових ресурсів / О.І. Замора // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №4. - С. 85-91.

23. Западнюк С. О. Суспільно-географічні фактори міграції населення / С. О. Западнюк // Український географічний журнал. – 2007. – № 3. – С. 40 – 45.
24. Застава І. А. Трудові ресурси в складі ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Економіка і фінанси: аналіз тенденцій та перспектив розвитку” (Дніпропетровськ, 13 листопада 2015 р.) / І. А. Застава, І. І. Байдак. – Дніпропетровськ : ДДАЕУ, 2015. – С. 199–202.
25. Заставецька О.В. Географія населення України: Начальний посібник. / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач – Тернопіль: Владіс, 2007. – 135 с.
26. Заставний Ф. Д. Географія України: У 2 кн. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.
27. Качан Є.П., Шушпанов Д.Г. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2005. – 358 с.
28. Качан Є. П. Розміщення продуктивних сил України. - К.: Вища школа, 2005 -280 с.
29. Кизима І.С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України. - КНТУ.: 2009, - 256с.
30. Козик В.В., Пайкова Л.А., Давиленко Н. Б.: Міжнародна трудова міграція.: навч. посібник. - 3 те вид. - К.: Знання - Прес, 2008. - 406с.
31. Корчун М.О. Шляхи підвищення економічної активності та зайнятості молоді на ринку праці України // Україна: Аспекти праці. – 2008. – №1. – С. 35 – 39.
32. Кратт О.А., Будякова О.Ю. Гносеологія поняття «ринок праці» / О.А. Кратт, О.Ю. Будякова // Економіка промисловості. 2007. - №3. - с.32-36.
33. Лібанова Е. М. Демографічна криза в Україні: причини та наслідки / За ред. С. І. Пиріжкова. – К., 2003. – 232 с.
34. Малиновська О.А. Трудова міграція населення: соціальні наслідки та шляхи вирішення. - К.: НІСД, 2011, - 40с.

35. Маршавін Ю.М. Еволюція розвитку державної служби зайнятості / Ю.М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. - 2010. - №4. - с.6-10.
36. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія України. К.: Зодіак-Еко, 1998. – 432 с.
37. Мельник Л. Ю. Стан і перспективи розвитку аграрного сектору економіки України / Л. Ю. Мельник, Ю. Є. Осацька // Держава та регіони. Серія: «Економіка та підприємництво». – 2007. – № 1.
38. Мерзляк А.В., Михайлов Є.П., Корецький М.Х., Михайлова Г.О. Економіка праці і соціально-трудова відносини: Навчальний посібник/ Під ред. проф. Є.П. Михайлова. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 240 с.
39. Міграційні процеси в Україні : сучасний стан і перспективи: монографія/ О. В. Позняк (наук. ред.). – Умань: СПД Сочінський, 2007. – 276 с.
40. Міненко В.Л. Формування концепції зайнятості населення в умовах глобалізації економіки / В.Л. Міненко // Теорія та практика державного управління. - Вип. 1 (28). - с. 1-7.
41. Мороз О. Теоретичні засади дослідження процесу управління трудовим потенціалом регіону. Економіка і регіон. 2004. № 2. С. 153–156.
42. Новікова О. Напрями вдосконалення державного та регіонального управління щодо збереження та розвитку трудового потенціалу України. Україна: аспекти праці. 2005. № 2. С. 3–13
43. Ольшевська І. П. Регіональний вимір формування трудового потенціалу України. – Стратегія економічного розвитку України, вип. 24 – 25 (2009), С. 145-147
44. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: навч. посібник. - К: Кондор, 2003
45. Петроє О. М. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О. М. Петроє, Т. Васільєв // Вісник НАДУ. – 2015. – Вип. 4. – С. 93-100.

46. Пирожков С.І. Демографічний розвиток України: сучасне та майбутнє / С.І. Пирожков // Вісник НАН України. - 2014. - №1. - с. 59-64.
47. Прибиткова І. М. Основи демографії: Посібник для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів / І. М. Прибиткова. – К.: «АртЕк», 1995. – 250 с.
48. Про зайнятість населення. – Закон України від 21.11.97 № 665/97 ВР // Збірник нормативних актів. – К.: Атака. – 2000. – 18 с.
49. Птуха М.В. Населення України. Трудова міграція в Україні.: - К.: НАН України - 2010, - 233с.
50. Рівень освіти населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. – К.: Державний комітет статистики України, 2003. – 218 с.
51. Рябий Є., Пуліна Г. Кавецький О. Сутність і регулювання неформальної зайнятості. Економіка та держава. 2005. № 8. С. 68–72.
52. Сиченко В. В. Інструментарій державного регулювання соціальної сфери країн Європейського Союзу / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко // Державне управління. – 2015. – Вип. 252. – Т. 263. – С. 122–129.
53. Сиротенко А.Й., Чернов Б.О., Плахута В.Я. Географія України: Пробний підруч. для 9 кл. серед, шк. – К.: Освіта, 1994. – 223 с.
54. Статистичний щорічник Вінниччини за 2009 рік [текст]: Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2010. – 638 с.
55. Стеценко С. Г., Швець В. Г. Статистика населення: Підручник. – К.: Вища шк., 1993. – 230 с.
56. Ткачук Р. Л. Дилеми управління трудовими ресурсами України: сьогодення та перспективи / Р. Л. Ткачук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип. 169. – Ч. 1. – С. 217–223
57. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

58. Фенік К.Ю. Причини та наслідки трудової міграції населення України. - Київ, 2012, - 180с
59. Філатов В.М., Ромашова Я.В. Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків. Ефективна економіка. 2014 № 2 с. 24
60. Хомич Л.В. Зовнішня трудова міграція населення України., наук. Праця. - Херсон: ПП Вишемирський - 2007, - 316с.
61. Цвігун І.А. Народжуваність в Україні: оцінка та регіональні особливості / І.А. Цвігун // Бизнесинформ. – 2010. – №5(1). – С. 97
62. Чалий О., Лобза А. Трудові ресурси: аспекти формування та розвитку: монографія. Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2003. 96 с.
63. Ярошевська В.М. Безпека життєдіяльності: Підручник. - К.: ВД "Професіонал", 2004. - 560 с.
64. Ярошевська В.М. та ін. Словник термінів і понять з безпеки життєдіяльності. - К.: НМЦ, 2004 . - 255 с
65. Державна служба зайнятості/ Спосіб доступу: URL: [<http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>]
66. Волкова О.В. Ринок праці [Електронний ресурс]: Навч. пос./ О.В. Волкова/К.: Центр учбової літератури, 2007. - 624с. - Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/19991130/ekonomika/rinok_pratsi_-_volkova_ov
67. Зареєстроване безробіття у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/trud/trud5_2011.htm
68. Мазана Т. В. Трудові ресурси сільського господарства та ефективність їх використання в ринкових умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Мазана, В. П. Ткаченко // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
69. Наумко Ю. С. Теоретичні засади формування системи управління трудовими ресурсами [Електронний ресурс] / Ю. С. Наумко // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>

70. Офіційний сайт головного управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>
71. Про зайнятість населення (зі змінами і доповненнями) [електронний ресурс]// Закон України від 01.03.91р. № 803-ХІІ - режим доступу до документа: [http:// search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T080300.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T080300.html)
72. Соціально-економічне становище регіонів [Електронний ресурс]: Ринок праці, демографічна ситуація – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.